

برآورد پارامترهای ژنتیکی و قابلیت ترکیب پذیری برای عملکرد دانه و اجزای آن در گندم نان

مهدی حسنی، قدرت اله سعیدی و عبدالمجید رضائی^۱

چکیده

به منظور مطالعه وراثت پذیری برخی از صفات گندم پاییزه با تأکید بر عملکرد دانه و اجزای آن از یک طرح دای آلل با ۸ والد استفاده گردید. والدین و نسل FI آنها در یک طرح بلوک‌های کامل تصادفی با سه تکرار در مزرعه مورد ارزیابی قرار گرفتند. داده‌ها به روش ۲ مدل ۱ گریفینگ و مدل جینکز و هیمن تجزیه و تحلیل گردید. تفاوت بین والد‌ها برای تمام صفات به جز تعداد پنجه بارور از نظر آماری معنی‌دار بود. واریانس تلاقی‌ها نیز برای تمام صفات به جز شاخص برداشت معنی‌دار بود. میانگین مربعات GCA برای کلیه صفات به جز تعداد پنجه بارور معنی‌دار گردید. نسبت میانگین مربعات GCA به SCA به غیر از صفات تعداد پنجه بارور، عملکرد بوته و عملکرد بیولوژیک برای صفات دیگر معنی‌دار شد که گویای سهم زیاد اثر افزایشی ژن‌ها در کنترل ژنتیکی آنها می‌باشد. بهترین ترکیب پذیرهای عمومی برای صفات روز تا سنبله دهی ارقام داراب و چمران، برای ارتفاع بوته رقم فلات، برای تعداد پنجه بارور، طول سنبله و وزن دانه در سنبله رقم اروند، برای صفت تعداد سنبلچه در سنبله ارقام قدس و اروند، برای عملکرد بوته ارقام فلات و اروند و برای عملکرد بیولوژیک ارقام قدس و اروند تشخیص داده شدند.

بر اساس تجزیه و تحلیل به روش جینکز و هیمن، برآورد درجه غالبیت برای صفات وزن دانه در سنبله، وزن هزار دانه، عملکرد دانه در بوته و عملکرد بیولوژیک نشان دهنده وجود اثر فوق غالبیت ژن‌ها و برای صفات دیگر اثر غالبیت نسبی بود. هم‌چنین علامت ضریب هم‌بستگی (W_r+V_r) و Y_r برای صفات طول برگ پرچم، تعداد سنبلچه در سنبله، تعداد دانه در سنبله و وزن هزار دانه مبین این بود که آلل‌های افزایشنده از نوع مغلوب بوده و برای صفات دیگر از نوع غالب می‌باشند. وراثت پذیری خصوصی برای عملکرد دانه در بوته (۰/۰۴ درصد)، عملکرد بیولوژیک (۱۴ درصد) و شاخص برداشت (۳۷ درصد) پایین بود، ولی بقیه صفات دارای وراثت پذیری خصوصی بالای ۵۰ درصد بودند. بر پایه این نتایج، انتخاب غیر مستقیم برای عملکرد دانه بر اساس صفات دارای وراثت پذیری بالا و هم‌بستگی زیاد با آن مانند تعداد سنبلچه در سنبله، تعداد دانه در سنبله و وزن دانه در سنبله مؤثر خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: ترکیب پذیری، اجزای عملکرد، گندم نان

۱. به ترتیب دانشجوی سابق کارشناسی ارشد، دانشیار و استاد زراعت و اصلاح نباتات، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان

مقدمه

گندم (*Triticum aestivum* L.) از محصولات مهم و استراتژیک می‌باشد که از لحاظ ارزش غذایی دارای اهمیت فراوانی است. بنابراین افزایش تولید این محصول نیز حائز اهمیت زیادی بوده و تحقیقات بسیاری را در دنیا به خود اختصاص داده است.

یکی از اهداف به نژادگران گندم افزایش ظرفیت عملکرد این گیاه می‌باشد. با توجه به این که عملکرد دانه یک صفت کمی، پیچیده و دارای وراثت پذیری پایین می‌باشد، بنا بر عقیده برخی محققین (۷، ۱۱، ۱۲ و ۱۹) انتخاب برای بعضی از اجزای عملکرد نسبت به انتخاب مستقیم برای عملکرد نتیجه بهتری در بر دارد، ولی در این رابطه میزان موفقیت به هم بستگی صفات با عملکرد و میزان وراثت پذیری آنها بستگی دارد. تورن (۱۸) خاطر نشان کرد که اجزای عملکرد دانه در گندم از شرایط محیطی تأثیر می‌پذیرند، ولی میزان آن کمتر از تأثیر محیط بر خود عملکرد است. به طور کلی اجزای عملکرد علاوه بر این که تحت تأثیر عوامل ژنتیکی می‌باشند، تحت تأثیر عوامل محیطی نیز قرار می‌گیرند (۱۱ و ۱۸). بررسی خصوصیات ژنتیکی و انتخاب والدهای مناسب و همچنین آگاهی از ساختار ژنتیکی صفات مورد بررسی و میزان تأثیر عوامل محیطی و اثر متقابل عوامل ژنتیکی و محیطی از عوامل اصلی و پایه‌ای برای موفقیت در هر برنامه به نژادی می‌باشد.

برخی از ارقام مختلف گیاهی برای بعضی از صفات قابلیت ترکیب پذیری خوبی را با تعداد زیادی از ژنوتیپ‌های دیگر دارا هستند و به عبارت دیگر ترکیب پذیری عمومی (GCA) (General Combining Ability) بالایی دارند. ترکیب پذیری عمومی در واقع برآوردی از عمل افزایشی ژن و متوسط ظهور و توانایی یک ژنوتیپ در ترکیبات مختلف را نشان می‌دهد. از طرف دیگر برخی از ارقام تنها با ژنوتیپ یا ژنوتیپ‌های خاص تولید نتایج برتر می‌نمایند و به بیان دیگر قابلیت ترکیب پذیری خصوصی (SCA) (Specific Combining Ability) دارند، که نشان دهنده عمل غیرافزایشی ژن‌ها نیز می‌باشد (۹).

علاوه بر GCA و SCA، قابلیت توارث صفات و به عبارت

دیگر تفکیک عوامل محیطی از عوامل ژنتیکی نیز از اهمیت خاصی برخوردار است. میزان توارث پذیری صفات بیشتر به نوع اثر ژن ارتباط می‌یابد و اثر افزایشی ژن‌ها بیشترین نقش را در وراثت پذیری صفات دارد. آثار غالبیت و فوق غالبیت ژن‌ها در بروز پدیده هتروزیس درنتاج F_۱ مؤثر می‌باشند (۱۰).

یکی دیگر از مباحث مهم ژنتیکی مورد استفاده در اصلاح نباتات، نحوه توزیع آل‌های غالب و مغلوب در والدین مورد استفاده در دو رگ گیری ها می‌باشد. برخی ژنوتیپ‌ها از فراوانی آل‌های غالب یا مغلوب بیشتری برخوردار هستند و بستگی به این که کدام نوع آل مفید می‌باشد، می‌توان آنها را در برنامه‌های هیبریداسیون وارد نمود. همچنین با توجه به این که اکثر صفات کمی و اقتصادی گیاهان تحت تأثیر ژن‌های بسیاری قرار دارند، بررسی وجود یا عدم وجود آثار متقابل غیر آلی برای متخصصین به نژادی مهم می‌باشد (۱۷). بررسی و مطالعه خصوصیات ژنتیکی فوق الذکر و بسیاری از پارامترهای ژنتیکی دیگر برای یک به نژادگر از اهمیت خاصی برخوردار است. برای کسب این اطلاعات در گیاهان مختلف می‌توان از روش تلاقی‌های دای آلل گریفینگ (۱۳ و ۱۴) و جینکزه‌ویمن (۱۵) استفاده نمود. این روش‌ها اطلاعات جامعی را در زمینه ارزش اصلاحی و توانایی ژنتیکی والدین جهت استفاده در برنامه‌های به نژادی و همچنین میزان برتری ژنتیکی نتایج فراهم می‌نمایند (۹). هدف از این آزمایش، تعیین خصوصیات ژنتیکی برخی صفات زراعی با تأکید بر عملکرد و اجزای عملکرد در گندم نان پاییزه بوده است.

مواد و روش‌ها

کلیه تلاقی‌های ممکن بین ۸ رقم گندم قدس، فلات، داراب، کرج ۲، برکت، چمران، ارونند و بزوستایا طی بهار سال ۱۳۷۹ در مزرعه انجام شد. به منظور مطالعه ژنتیکی، این والدین براساس وجود تنوع ژنتیکی بین آنها برای صفات از جمله عملکرد دانه و اجزای آن انتخاب شدند. از آنجایی که آثار پایه مادری و تلاقی‌های معکوس در غلات گزارش نشده است (۲) و برای بر

تحلیل پیشنهادی جینکزوهیمن (۱۵) استفاده شد. برای آزمون معنی دار بودن آثار GCA و SCA از آزمون t استفاده گردید. ضرایب هم‌بستگی فنوتیپی و ژنتیکی نیز از طریق تجزیه واریانس و کوواریانس صفات و محاسبه کوواریانس‌ها و واریانس‌های ژنتیکی و محیطی بر مبنای امید ریاضی میانگین مربعات محاسبه گردیدند.

نتایج و بحث

نتایج تجزیه واریانس برای کلیه صفات مورد مطالعه در جدول ۱ آورده شده است. میانگین مربعات ژنوتیپ‌ها برای کلیه صفات از نظر آماری معنی دار بود. این امر نشان دهنده وجود تفاوت‌های ژنتیکی بین ارقام و دو رگ‌های گندم از نظر صفات مورد بررسی است. بنابر این می‌توان تغییرات ژنتیکی موجود بین ژنوتیپ‌ها را به دو جزء واریانس افزایشی و غیر افزایشی تفکیک کرد. همان طوری که در جدول ۲ دیده می‌شود، میانگین مربعات GCA برای کلیه صفات به جز تعداد پنجه بارور در سطح احتمال ۱ درصد معنی دار بود. میانگین مربعات SCA برای صفات ارتفاع بوته، طول برگ پرچم، طول سنبله و شاخص برداشت معنی دار نبود. نسبت میانگین مربعات GCA به SCA به جز برای صفات تعداد پنجه بارور، عملکرد بوته و عملکرد بیولوژیک برای بقیه صفات معنی دار گردید (جدول ۲)، که گویای سهم بالای اثر افزایشی ژن‌ها در کنترل ژنتیکی آنهاست. بیگی (۱) نیز بر اهمیت اثر افزایشی ژن‌ها برای صفات روز تا سنبله دهی، ارتفاع بوته و وزن هزار دانه تأکید نموده است. برای صفات تعداد پنجه بارور، وزن دانه در سنبله، وزن هزار دانه، عملکرد دانه در بوته و عملکرد بیولوژیک، سهم اثر غیر افزایشی در واریانس ژنتیکی بیشتر از اثر افزایشی ژن‌ها می‌بود. برای این صفات میانگین مربعات والد‌ها در برابر تلاقی‌ها که مبین هتروزیس می‌باشد معنی دار گردید. قندی (۵) کنترل ژنتیکی صفت تعداد پنجه بارور توسط هر دو آثار افزایشی و غیر افزایشی ژن‌ها را گزارش نموده است.

طرف کردن احتمال وجود چنین آثاری، تلاقی‌های معکوس تهیه ولی بذر مساوی از آن با تلاقی دیگر مخلوط شد. بنابر این ۳۶ ژنوتیپ جهت انجام بررسی‌های لازم حاصل گردید. در پائیز ۱۳۷۹ بذرهای F1 و والدین آنها بر پایه طرح بلوک‌های کامل تصادفی با سه تکرار در مزرعه تحقیقاتی دانشکده کشاورزی دانشگاه صنعتی اصفهان کشت گردیدند. محل آزمایش در موقعیت جغرافیایی ۵۱ درجه و ۲۳ دقیقه طول شرقی، ۳۲ درجه و ۳۲ دقیقه عرض شمالی و در ارتفاع ۱۶۳۰ متر از سطح دریا قرار دارد. هر ژنوتیپ در دو ردیف به طول یک متر و فاصله ردیف ۲۰ سانتی‌متر کشت شد و فاصله بوته‌ها روی ردیف ۵ سانتی‌متر بود. عملیات کاشت و تمام مدیریت‌های زراعی به روش معمول منطقه انجام شد.

صفات روز تا سنبله دهی (تعداد روز از کاشت تا ظهور ۵۰ درصد از سنبله‌ها)، ارتفاع بوته (طول بوته از سطح خاک تا نوک سنبله بدون احتساب ریشک برحسب سانتی‌متر)، تعداد پنجه بارور (پنجه‌های دارای سنبله در هنگام رسیدگی)، طول برگ پرچم (برحسب سانتی‌متر)، تعداد سنبله در سنبله (سنبله‌های بارور در هنگام رسیدگی)، طول سنبله (از ابتدای اولین سنبله تا انتها، بدون احتساب ریشک، برحسب سانتی‌متر)، تعداد دانه در سنبله، وزن دانه در سنبله (برحسب گرم)، وزن هزار دانه (برحسب گرم)، عملکرد دانه در بوته (برحسب گرم)، عملکرد بیولوژیک (عملکرد قسمت هوایی برحسب گرم)، شاخص برداشت (نسبت عملکرد دانه بوته به عملکرد بیولوژیک برحسب درصد) محاسبه گردیدند.

داده‌های به دست آمده نخست بر اساس مدل آماری طرح بلوک‌های کامل تصادفی با استفاده از نرم افزار آماری SAS مورد تجزیه واریانس قرار گرفت و به دلیل معنی دار بودن میانگین مربعات ژنوتیپ‌ها به محاسبات ادامه داده شد. به منظور تعیین GCA و SCA از روش ۲مدل ۱ گریفینگ (۱۳ و ۱۴) و برای برآورد پارامترهای ژنتیکی و اثر ژن‌ها و نیز تخمین میانگین درجه غالبیت، وجود اثر متقابل غیر آلی، نسبت و توزیع آل‌ها در والدین و تعیین قابلیت توارث صفات از روش تجزیه و

جدول ۱. تجزیه واریانس دای آلل برای صفات مورد مطالعه در ۳۶ ژنوتیپ (۸ والد و ۲۸ تلاقی) گندم

منابع تغییر	درجات	میانگین مربعات											
		شاخص برداشت	عملکرد	عملکرد دانه	عملکرد دانه در بوته	بیولوژیک	وزن هزار دانه	وزن دانه	وزن دانه در سنبله	تعداد دانه در سنبله	تعداد سنبله	طول سنبله	تعداد پنجه
بلوک	۲	۵۴۷۵**	۵۲/۶۱**	۴۰۳۲۸**	۱۹/۹۴**	۰/۹۹**	۸۴۹/۷۷**	۱۸/۳**	۰/۴	۳۷/۶۶**	۱۹/۵۳**	۱۱۴۰/۶**	۲۰/۷**
ژنوتیپ	۳۵	۲۲/۲۷**	۱۲۰/۳۷**	۲۹/۹۴**	۴۹/۱۸**	۰/۱۹**	۱۴۵/۸۴**	۲/۵۸**	۲/۲۸**	۷/۳۵*	۱۲/۸**	۱۸۵۷/۱**	۸/۶۵**
والدها	۷	۳۹/۸۸**	۱۰۶/۲۸**	۱۶/۲**	۱۰/۲**	۰/۱۹**	۱۶۵/۶۶**	۴/۷۴**	۳/۵۷**	۲/۶	۳۶/۷۹**	۳۴۵/۶۷**	۱۸/۲۸**
تلاقی ها	۲۷	۱۷/۶۷	۸۹/۹**	۲۳/۹۳**	۴۹/۷۷**	۰/۱۷**	۱۴۷/۱۶**	۲/۱۳**	۲/۰۳**	۶/۴۹*	۷/۰۵**	۱۳۷/۹۴**	۵/۹۵**
والدها در مقابل تلاقی ها	۱	۲۲/۸۷	۱۰۴۵**	۲۸۸/۲۴**	۳۰۶/۲۸**	۰/۸۵**	۱/۳۱	۰/۲۲	۰/۳۵	۶۳/۸۴**	۰/۳۲	۲۵۵/۹۳**	۰/۰۷**
خطا	۷۰	۹/۱۷	۰/۴۱	۲/۹۵	۰/۲۱	۰/۰۰۹	۴۶/۱۷	۰/۱۳	۰/۸۱	۳/۹۶	۲/۲۲	۳۶۷۰/۱	۲/۰۵

*، **، ***: به ترتیب معنی دار در سطوح احتمال ۵، ۱ و ۰٫۱ درصد

جدول ۲. تجزیه واریانس های ترکیب پذیری عمومی و خصوصی صفات مورد مطالعه در تلاقی های دای آلل ارقام گندم

منابع تغییر	درجات	میانگین مربعات											
		شاخص برداشت	عملکرد	عملکرد دانه	عملکرد دانه در بوته	بیولوژیک	وزن هزار دانه	وزن دانه	وزن دانه در سنبله	تعداد دانه در سنبله	تعداد سنبله	طول سنبله	تعداد پنجه
GCA	۷	۲۱/۳۶**	۳۵/۴۸**	۱۱**	۳۱/۲۲**	۰/۱۴**	۰/۱۴**	۱۱۸/۶۵**	۲/۷۹**	۲/۱**	۱/۱۵	۱۴/۹۶**	۸/۸۸**
SCA	۲۸	۳/۹۶	۴۱/۳۲**	۹/۷۲**	۱۲/۶۸**	۰/۰۴**	۳/۱۱**	۰/۳۷**	۰/۴۲	۲/۷۸**	۱/۵۹	۱۶/۶۲	۱/۲۱*
خطا	۷۰	۳/۰۵	۰/۱۳	۰/۹۸	۰/۰۷	۰/۰۰۳	۱۴/۷۱	۰/۰۴	۰/۲۷	۱/۳۲	۱/۰۷	۱۲	۰/۶۸
MS(GCA)/MS(SCA)		۵/۳۷**	۰/۸۶	۱/۱۳	۲/۴۶**	۳/۵**	۲/۸۱**	۷/۵۴**	۵**	۰/۴۱	۹/۴**	۱۶/۲**	۷/۳۴**

*، **، ***: به ترتیب معنی دار در سطوح احتمال ۵ و ۱ درصد

به‌خصوص رقم اروند که دارای بالاترین GCA و هم‌چنین بالاترین میانگین تعداد سنبلچه در سنبله بود، به عنوان بهترین ترکیب شونده عمومی برای این صفت معرفی می‌شود. برای وزن دانه در سنبله، رقم اروند دارای بالاترین GCA مثبت و معنی‌دار و بالاترین میانگین بود. نظر به این که این صفت براساس نتایج این مطالعه با سهم بیشتر آثار غیر افزایشی ژن‌ها کنترل می‌شود و هم‌چنین با توجه به هم‌بستگی بالای این صفت با عملکرد، استفاده از رقم اروند در تلاقی‌ها می‌تواند باعث بالا رفتن اثر افزایشی ژن‌ها شده و در نتایج حاصل از تلاقی آن بتوان گیاهانی با وزن دانه در سنبله بالا را انتخاب نمود. ارقام بزوستایا و اروند دارای بیشترین GCA مثبت و معنی‌دار برای صفت وزن هزار دانه بودند. با توجه به نتایج این بررسی، این صفت با سهم زیادی از آثار افزایشی ژن‌ها کنترل می‌گردد و استفاده از این ارقام در برنامه‌های اصلاحی باعث افزایش سهم آثار افزایشی ژن‌ها شده و بازدهی انتخاب برای این صفت را بهبود خواهد بخشید.

کنترل ژنتیکی عملکرد دانه در بوته با سهم بسیار بالای اثر غیر افزایشی ژن‌ها همراه بود، بنابراین استفاده از ارقام اروند، فلات و برکت که دارای اثر GCA مثبت و معنی‌داری هستند، می‌تواند باعث افزایش اثر افزایشی ژن‌ها در نتایج حاصل از تلاقی آنها شده و بازدهی انتخاب را بهبود بخشد. برای صفت شاخص برداشت نیز رقم فلات با بالاترین GCA مثبت و معنی‌دار می‌تواند به عنوان ترکیب شونده عمومی معرفی شود. از طرفی امید می‌رود در نتایج حاصل از تلاقی‌های کرج ۲× بزوستایا و داراب× چمران که دارای اثر SCA مثبت و معنی‌داری برای این صفت بودند، ژنوتیپ‌هایی با شاخص برداشت بالا را انتخاب نمود. ارقام اروند و قدس نیز با بالاترین اثر GCA مثبت و معنی‌دار به عنوان بهترین ترکیب شونده عمومی برای صفت عملکرد بیولوژیک معرفی می‌شوند. به طور کلی برای صفات طول سنبله، تعداد سنبلچه در سنبله، وزن دانه در سنبله، عملکرد بیولوژیک و عملکرد دانه در بوته ارقام اروند و قدس

اثر GCA و SCA والدها و تلاقی‌های حاصل برای صفات مختلف در جداول ۳ و ۴ آورده شده است. ارقام داراب و چمران دارای بالاترین اثر منفی و معنی‌دار GCA برای تعداد روز تا سنبله دهی بودند. بنابراین، این ارقام والدهای مفیدی در برنامه‌های به نژادی برای زودرسی خواهند بود. بالاترین اثر SCA منفی و معنی‌دار را تلاقی داراب × الوند دارا بود. بنابراین می‌توان انتظار داشت که در بین نتایج حاصل از دست آمده از این تلاقی، ژنوتیپ‌های زودرس وجود داشته باشد. برای صفت تعداد پنجه بارور تنها رقم اروند دارای میانگین تعداد پنجه بارور بالا و اثر GCA مثبت بود، ولی این اثر از نظر آماری معنی‌دار نبود. هم‌چنین رقم اروند برای صفات دیگری از جمله طول سنبله، تعداد سنبلچه در سنبله، وزن دانه در سنبله، وزن هزار دانه، عملکرد بیولوژیک و عملکرد دانه در بوته نیز دارای بیشترین اثر GCA مثبت و معنی‌دار بود، بنابراین به عنوان بهترین ترکیب پذیر عمومی برای صفات فوق‌الذکر معرفی می‌شود و انتظار می‌رود که در تلاقی‌های آن با سایر ارقام سهم اثر افزایشی ژن‌ها برای این صفات بیشتر باشد و بتوان گیاهان مطلوبی در بین نتایج حاصل از تلاقی‌ها انتخاب نمود. ارقام فلات، داراب و چمران دارای بالاترین اثر GCA منفی و معنی‌دار برای صفت ارتفاع بوته بودند، که مبین توان بالای آنها برای استفاده در برنامه‌های اصلاحی است تا بتوان از بین نتایج حاصل از تلاقی آنها ژنوتیپ‌های پا کوتاه را انتخاب نمود.

ارقام برکت، کرج ۲، اروند و قدس دارای اثر GCA مثبت و معنی‌داری برای طول برگ پرچم بودند. بنابراین، این ارقام دارای ظرفیت خوبی برای بهبود صفت طول برگ پرچم می‌باشند. با توجه به هم‌بستگی بالای این صفت با طول سنبله، تعداد سنبلچه در سنبله، تعداد دانه در سنبله و وزن دانه در سنبله (جدول ۵) و تأثیر زیاد این صفات بر عملکرد می‌توان نتیجه گرفت که افزایش طول برگ پرچم به طور غیر مستقیم می‌تواند عملکرد را افزایش دهد. ارقام اروند، قدس و برکت با اثر GCA مثبت و معنی‌دار می‌توانند به عنوان ترکیب پذیرهای عمومی خوبی برای صفت تعداد سنبلچه در سنبله باشند،

جدول ۳. برآورد آثار GCA والدما برای صفات مورد مطالعه

شاخص برداشت	عملکرد عملکرد دانه در بوته بیولوژیک	عملکرد دانه در بوته	وزن هزار دانه	سنبله در وزن دانه در سنبله	تعداد دانه در سنبله	تعداد سنبله در سنبله	تعداد سنبله در سنبله	تعداد پنجه بارور	طول برگ پرچم	ارتفاع بوته	روز تا سنبله دهی	والدما
۱/۱	۱/۰۷**	۰/۴	-۰/۳۴**	۰/۰۰۴	۱/۷۴	۰/۴۹*	۰/۴۴*	-۰/۱۶	۱/۳۸**	۲/۲۱	۱/۲۷**	قدس
۱/۲	-۰/۰۶	۱/۰۲**	۰/۱۷	۰/۰۰۱	-۰/۰۶	۰/۰۸	۰/۳۴	-۰/۱۶	-۰/۵۳	-۵/۸۵**	۰/۰۷	فلات
۰/۳	-۲/۲۷**	-۰/۹*	-۱/۶**	-۰/۰۳	۰/۷۲	-۰/۴۵*	۰/۲۳	-۰/۰۴	۰/۹۹**	-۵/۴۲**	-۱/۳۶**	داراب
-۰/۰۶	-۰/۳۷**	۰/۲۵**	۲/۷۱**	-۰/۱۳**	-۶/۳۹**	-۰/۵۲*	-۰/۶۲**	-۰/۰۷	۰/۵۲	۱/۶۸	-۰/۱۹	یزوستایا
-۳/۱**	۰/۷۱**	-۱/۵**	-۱/۳**	۰/۰۲	۲/۳۵	۰/۰۸	۰/۳۱	-۰/۰۸	۱*	۹/۱۲**	۱/۰۷**	کرج ۲
۰/۶۳	۰/۹۵**	۰/۸۸*	-۲/۰۱**	۰/۰۷	۳/۸۴*	۰/۴۱*	۰/۰۵	-۰/۲	۰/۷۶*	۱/۶	۰/۵۴	برکت
۰/۲۳	-۲/۹۹**	-۱/۲۶**	۰/۲۱*	۰/۱۶**	-۳/۹۲**	-۰/۷۵**	-۰/۵۷**	-۰/۱۳	-۲/۱**	-۳/۶**	-۱/۰۶**	چمران
-۰/۸۳	۲/۸۶**	۱/۰۸**	-۲/۲۷**	۰/۲۳**	۱/۷۱	۰/۶۸**	۰/۵۲*	۰/۸۲	۱*	۰/۲۶	-۰/۳۶	اروند
۰/۵۱	۰/۸۱	۰/۲۹	۰/۰۷	۰/۶۵	۰/۱۳	۰/۱۶	۰/۱۵	۰/۳۲	۰/۳	۱/۰۲	۰/۲۵۴	SE gca

*، **، ***: به ترتیب معنی دار در سطح احتمال ۵، ۱ و ۰٫۱ درصد.

جدول ۴. برآورد آثار SCA تلاقی ها برای صفات مورد مطالعه

شاخص برداشت	عملکرد عملکرد دانه در بوته بیولوژیک	عملکرد دانه در بوته	وزن هزار دانه	سنبله در وزن دانه در سنبله	تعداد دانه در سنبله	تعداد سنبله در سنبله	تعداد سنبله در سنبله	طول سنبله	تعداد پنجه بارور	طول برگ پرچم	ارتفاع بوته	روز تا سنبله دهی	تلاقی ها
-۰/۵۴	۱/۱۵۷*	۴/۴۴**	-۲/۲۹**	-۰/۰۷	۱/۴	۱/۶۰	۰/۶۵	۱/۲	۱/۶۳	۰/۵۴	۱/۶۳	-۰/۹۷	قدس x فلات
-۲/۵۸	۱/۰۸**	-۰/۳۹	۰/۳۳**	۰/۰۲	-۱/۱۸	-۰/۱۱	۰/۲۶	-۰/۰۸	-۴/۶	-۰/۶۸	-۴/۶	۱/۴۶	"x داراب
-۰/۴۸	۰/۶۱	-۰/۴۵	-۰/۰۳	-۰/۱۹**	-۳/۶۶	-۰/۳۱	-۱/۰۲*	۱/۲۷	-۰/۰۲	-۱/۵۴	-۰/۰۲	-۰/۳۷	"x یزوستایا
۰/۵۶	۰/۳۶	۰/۴۴*	-۰/۳۱	۰/۳۴**	۷/۵۲*	۱/۱۲*	۰/۵۵	۰/۰۸	۵/۱۲	۰/۹۷	۵/۱۲	۰/۰۳	"x کرج ۲
۱/۱۶	-۳/۱۵**	-۰/۹	-۲/۶**	-۰/۱*	۰/۱۶	۰/۳۲	-۰/۰۶	-۱/۴۶	۰/۰۸	-۰/۲۵	۰/۰۸	۰/۳۳	"x برکت
۰/۸۹	۴/۱۹*	۲/۲۵*	-۲/۱**	۰/۲**	۱۵/۳**	-۰/۶۶	۰/۲۸	۰/۵۲	۱/۴۲	۱/۰۵	۱/۴۲	۰/۱۶	"x چمران
-۱/۱۷	-۲/۳**	-۲/۷۷**	۲/۵۹**	-۰/۱۲**	۱۰/۴۹**	-۱/۵۳**	-۰/۶۶	-۰/۸۷	-۲/۸۱	-۱/۳۴	-۲/۸۱	-۰/۸۷	"x اروند

ادامه جدول ۲

-۰/۱۴	۳/۴۱***	-۲/۰۴*	۰/۵۹*	۰/۰۶	-۰/۱۸	-۰/۱۳	۰/۰۲	۰/۰۴	-۰/۴۳	-۲/۷۱	-۰/۳۴	فلات×داراب
-۱/۳۸	-۲/۵۵**	-۲/۸۹**	۲/۲**	۰/۰۵	۳/۴۷	-۰/۳۸	-۰/۰۲	۰/۲	۲/۳۷	۴/۵۳	۰/۴۹	"x بزوستیا
-۰/۳۴	۲/۹۷**	۱/۷۷	۰/۳۲	-۰/۱۴**	-۴/۵۴	۰/۰۶	-۰/۰۹	۰/۴	-۱/۳۵	۰/۷۱	-۰/۸۷	"x کرج ۲
۱/۲۵	۸/۰۱**	۳/۴۸**	۳/۱۱**	۰/۲۴**	۰/۷۶	۰/۳۸	۰/۸۵	۲/۴۲*	۰/۸۴	۱/۴	۰/۴۳	"x برکت
-۰/۶۸	-۷/۰۲**	-۱/۲۵	-۱/۲۵**	-۰/۱۶**	-۲/۵۴	-۰/۰۴	۰/۰۳	-۱/۹۷	-۰/۳۸	-۲/۳۹	۰/۶۹	"x چمران
۱/۳۹	۱/۰۵۲**	۷/۰۶**	۴/۹۵**	۰/۴۱**	۰/۹۷	۰/۰۹	۰/۱۱	۰/۴۵	۰/۲۹	۴/۰۱	۰/۶۷	"x اروند
۰/۵۹	۰/۹*	۱/۹۶*	۰/۲۱	۰/۱۸**	۳/۲۱	۰/۵۶	-۰/۳۷	۱	۰/۹۸	۵/۵	-۰/۰۷	داراب×بزوستیا
-۰/۷۱	۱/۰/۲۹**	۴/۵۴**	-۴/۳۲**	۰/۰۸	۹/۸۷**	۱/۱۶	۰/۴۳	۲/۵۵*	۰/۷۶	۲/۵۸	۰/۱	"x کرج ۲
-۱/۷۸	۰/۳۱	-۰/۸	۲/۷۵**	۰/۱۶**	-۰/۱۶	-۰/۲۸	-۰/۰۱	-۰/۰۵	۱/۰۷	۱/۲۱	-۰/۴۷	"x برکت
۲/۲۹*	۱/۵۱**	۱/۹۸*	۲/۱۳**	-۰/۱۲	-۵/۹۲	۰/۰۰۵	۰/۱۱	۱/۱۷	۱/۰۹	۳/۰۱	**۲/۱۳	"x چمران
۰/۳۶	۲/۳۲**	۰/۳۳	۲/۲۹**	-۰/۰۴	-۲/۹۵	-۰/۵۹	-۰/۰۲	۱/۰۵	-۰/۸۸	-۱/۴۵	** -۱/۹	"x اروند
۴/۳۹**	-۲/۲۷**	۰/۴۵	۵/۳۶**	۰/۰۷	-۵/۶۱	-۰/۴۴	-۰/۶۸	-۱/۲۹	۰/۹	۰/۸۵	-۰/۱۷	بزوستیا×کرج ۲
۰/۳۲	۰/۳۳	۰/۳	۱/۳۵**	۰/۲۶**	۳/۴۳	۰/۰۴۳	-۰/۷۸	-۰/۸۱	۰/۹۸	-۳/۸	*۱/۶۹	"x برکت
۱/۷۲	۷/۲۶**	۳/۱۵**	۱/۱۷**	۰/۲۱**	۱/۸۶	۰/۰۲۳	-۰/۷۲	۲/۵۵*	-۰/۴۶	۰/۲۱	-۰/۳۷	"x چمران
۲/۱۲	۵/۷۶**	۳/۱۸**	۲/۴۷**	۰/۰۳	-۲/۶۳	-۰/۰۶	-۰/۶۳	۱/۲۲	-۱/۸۲	۴/۶	-۰/۵۹	"x اروند
۱/۳۶	۱/۰۲**	۰/۵۵	-۲/۱۱**	-۰/۴۲**	-۵/۵۸	۰/۲۳	۰/۲۵	-۰/۱۳	-۱/۷	-۲/۶	-۱/۲۴	کرج ۲×برکت
-۳/۹۱*	۷/۹۳**	۱/۱۷	۳/۸۲**	۰/۰۲	-۵/۱۵	-۰/۰۳	۰/۰۹	۰/۶	۰/۴۶	۶/۱	۰/۷	"x چمران
-۰/۸۴	-۷/۲۱**	-۳/۶۸**	۰/۴۹	۰/۱۴**	۲/۴۲	-۰/۶۹	-۰/۵۳	-۱/۴۷	-۰/۸۲	-۶/۱	-۱/۳۴	"x اروند
-۰/۳۱	۶/۲**	۱/۹۱*	۱/۷۸**	۰/۱**	-۰/۲۴	۰/۶۹	۰/۴۳	۰/۰۱	۱/۲۴	۵/۳۶	-۰/۴۴	برکت×چمران
۰/۰۹	-۲/۵۲**	۲/۳۲*	-۰/۳۱	۰/۱۶**	۳/۹۳	۰/۶۴	۰/۵	۳/۹۹**	-۰/۴	۱/۳۹	۱/۲	"x اروند
۲/۸۲	-۵/۴۱**	-۱/۰۷	۰/۶۱*	-۰/۱۴**	-۴/۵	-۰/۱۶	۰/۱۱	-۰/۳۲	-۰/۶	۱/۴۶	-۱/۲	چمران×اروند
۱/۳۷	۰/۲۹	۰/۷۸	۰/۲	۰/۱۳	۲/۰۲	۰/۴۳	۰/۴۱	۰/۹	۰/۸۱	۲/۷۳	۰/۶۵	ES sea

*و**و***: به ترتیب معنی دار در سطوح احتمال ۵، ۱ و ۰٫۱ درصد

جدول ۵. ضرایب هم‌بستگی زنتی (اعداد بالای قطر) و فنوتیپی (اعداد پایین قطر) بین صفات مورد بررسی در ۳۶ زنتیپ (۸ والد و ۲۸ تلاقی) گندم

صفت	روز تا سنبله دهی	ارتفاع بوته	طول برگ برچم	تعداد پنجه بارور	طول سنبله	تعداد سنبله در سنبله	تعداد دانه در سنبله	وزن دانه در سنبله	وزن هزار دانه	عملکرد دانه	شاخص برداشت
روز تا سنبله دهی	۱	۰/۶۵	-۰/۸۹	-۰/۱۴	۰/۳۷	۰/۶۳	۰/۵۳	۰/۴۵	-۰/۱۷	۰/۱۲	-۰/۲۴
ارتفاع بوته	۰/۵۵	۱	۰/۸۲	۰/۴۹	۰/۶۶	۰/۳۶	۰/۲۷	۰/۴۵	۰/۱۴	۰/۲۳	-۰/۶۸
طول برگ برچم	۰/۶۴	۰/۵۴	۱	-۰/۰۲	۰/۸۷	۰/۹۷	۰/۸۹	۰/۹۳	-۰/۰۶	۰/۲۷	-۰/۳۶
تعداد پنجه بارور	۰/۲۱	۰/۳۶	۰/۲۴	۱	۰/۶۶	۰/۳۸	۰/۲۶	۰/۹۸	۰/۴۹	۰/۸۹	-۰/۰۸
طول سنبله	۰/۱۴	۰/۱۲	۰/۴۱	۰/۱۱	۱	۰/۹۵	۰/۸۳	۰/۵۰	-۰/۴۱	۰/۱۸	-۰/۵۷
تعداد سنبله در نبله	۰/۴۴	۰/۵۱	۰/۴۹	۰/۳۱	۰/۴۴	۱	۰/۹۷	۰/۸۶	-۰/۲۹	۰/۵۵	-۰/۱۱
تعداد دانه در سنبله	۰/۳۲	۰/۲۵	۰/۴۵	۰/۱۸	۰/۳۲	۰/۴۹	۱	۰/۶۵	-۰/۶۶	۰/۹۸	۰/۱۱
وزن دانه در سنبله	۰/۲۶	۰/۳۹	۰/۴۱	۰/۴۰	۰/۲۷	۰/۵۴	۰/۶۶	۱	۰/۴۴	۰/۸۶	-۰/۱۷
وزن هزار دانه	-۰/۰۸	۰/۱۷	-۰/۰۲	۰/۲۵	۰/۶۶	-۰/۰۹	-۰/۳۲	۰/۲۶	۱	۰/۳۳	۰/۲۰
عملکرد بوته	۰/۲۸	۰/۳۹	۰/۲۷	۰/۵۶	۰/۱۵	۰/۵۶	۰/۳۷	۰/۶۰	۰/۳۰	۱	۰/۲۷
عملکرد بیولوژیک	۰/۲۴	۰/۴۲	۰/۳۷	۰/۴۵	۰/۲۵	۰/۴۱	۰/۲۷	۰/۴۱	۰/۲۶	۰/۶۹	-۰/۰۳
شاخص برداشت	-۰/۱۱	-۰/۲۷	-۰/۱۱	۰/۰۹	-۰/۱۴	-۰/۰۶	-۰/۱۲	-۰/۰۴	۰/۰۸	۰/۱۱	۱

ضرایب هم‌بستگی که قدر مطلق آنها از ۰/۳۳ یا ۰/۴۲ بیشتر باشد، به ترتیب در سطح احتمال ۵ و ۱ درصد معنی دار می‌باشند.

شاخص برداشت اثر غالبیت نسبی را در کنترل این صفت مؤثر دانستند. رضایی (۲) برای صفت شاخص برداشت اثر افزایشی ژن‌ها را گزارش نموده است.

علامت F و برآورد نسبت $\{(4DH1)/2+F\}\{(4 DH1)/2-F\}$ نشان داد که ارقام مورد مطالعه برای صفات ارتفاع بوته، وزن هزار دانه، عملکرد دانه در بوته، وزن دانه در سنبله و تعداد دانه در سنبله دارای آلل‌های مغلوب بیشتری نسبت به آلل‌های غالب بوده و برای بقیه صفات آلل‌های غالب بیشتری دارند. علامت ضریب هم‌بستگی بین میانگین والد مشترک هر ردیف (Yr) با $(Wr+Vr)$ نشان دهنده این بود که آلل‌های افزایشنده برای صفات طول برگ پرچم، تعداد سنبلچه در سنبله، تعداد دانه در سنبله و وزن هزار دانه از نوع مغلوب و برای بقیه صفات غالب می‌باشند.

بررسی گرافیکی نتایج دای آلل برای صفات مختلف نیز انجام پذیرفت. براساس تجزیه و تحلیل‌های گرافیکی (شکل‌های ۱ تا ۱۱) خط رگرسیون Wr روی Vr برای صفات روز تا سنبله دهی، ارتفاع بوته، طول برگ پرچم، طول سنبله، تعداد سنبلچه در سنبله و تعداد دانه در سنبله محور Wr را در قسمت مثبت قطع نمود و بنابر این صفات مذکور تحت تأثیر غالبیت نسبی ژن‌ها می‌باشند. برای بقیه صفات، خط رگرسیون محور Wr را در قسمت منفی قطع کرد و بنابراین گویای وجود اثر فوق غالبیت ژن‌ها در کنترل این صفات می‌باشد. بوداک و ییلدرم (۸) نیز در مورد عملکرد بوته در گیاه جو اثر فوق غالبیت ژن‌ها را گزارش نمودند.

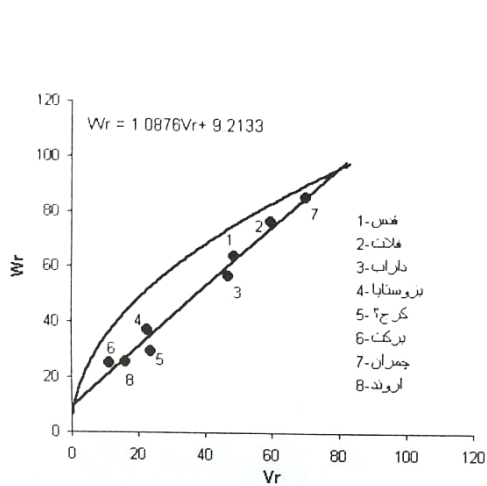
پراکنش والد‌ها در طول خط رگرسیون به نحوی بیانگر نسبت فراوانی ژن‌های غالب و مغلوب می‌باشد، به این ترتیب که هر چه والدین به محل تقاطع خط رگرسیون با محور Wr نزدیک باشند دارای ژن‌های غالب بیشتری بوده و اگر دورتر از محل مذکور باشند دارای درصد بیشتری از ژن‌های مغلوب هستند. پراکنش والد‌ها در اطراف خط رگرسیون نشان داد که برای تعداد روز تاسنبله دهی ارقام فلات و اروند، برای ارتفاع بوته ارقام برکت و چمران، برای طول برگ پرچم ارقام برکت و

به عنوان بهترین والد‌ها در تلاقی‌ها معرفی می‌شوند. برآوردهای سایر پارامترهای ژنتیکی برای صفات مورد مطالعه در جدول ۶ آورده شده‌اند. لازم به ذکر است که برای صفت تعداد پنجه بارور ضریب رگرسیون Wr روی Vr به ترتیب واجد و فاقد تفاوت معنی‌دار با یک و صفر بود، در این صورت فرض‌های مطرح در روش جینکز و هیمن صادق نبودند (۹ و ۱۵)، بنابراین امکان تجزیه و تحلیل به روش مذکور برای این صفت مقدور نبود و تنها به برآورد آثار ترکیب‌پذیری عمومی و خصوصی آنها اکتفا گردید.

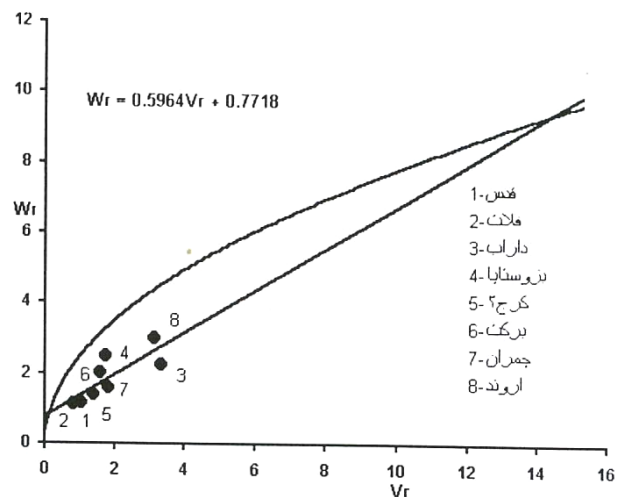
برآورد درجه غالبیت $(H1/D)^{1/2}$ برای صفات روز تا سنبله‌دهی، ارتفاع بوته، طول برگ پرچم، طول سنبله، تعداد سنبلچه در سنبله و تعداد دانه در سنبله مبین وجود غالبیت نسبی و برای صفات وزن دانه در سنبله، وزن هزار دانه، عملکرد بوته و عملکرد بیولوژیک دال بوجود فوق غالبیت ژن‌ها بود. این نتایج به وسیله تجزیه گرافیکی نیز تأیید شدند. فوقی (۴) اهمیت عمده اثر افزایشی و تا حدودی غالبیت را برای صفت تعداد دانه در سنبله گزارش نموده است. کرباسی (۶) نیز بر اهمیت اثر غیر افزایشی ژن‌ها در کنترل عملکرد بیولوژیک تأکید نموده است. در مورد صفت شاخص برداشت که طبق روش گریفینگ نتیجه‌گیری شد که تحت کنترل ژن‌هایی با اثر افزایشی است، براساس تجزیه و تحلیل مدل جینکز و هیمن که پس از حذف دو والد انجام شد، مشخص شد که اثر فوق غالبیت ژن‌ها نقش اصلی را در کنترل ژنتیکی آن دارند. احتمالاً این تفاوت به خاطر حذف والد‌های فلات و برکت باشد. رقم فلات دارای بیشترین GCA مثبت و معنی‌دار بود و رقم برکت نیز دارای GCA مثبت بود، بنابراین با حذف این دو والد اثر افزایشی مرتبط با ژن‌های آنها نیز حذف شده و اثر غیر افزایشی بقیه والد‌ها ظهور یافته است. رضایی و امیری (۳) نیز در خصوص صفت پروتئین ساقه نتیجه تقریباً مشابهی را گزارش نمودند. از طرفی فوق غالبیت ژن‌ها می‌تواند از نوع کاذب و نتیجه پیوستگی ژن‌های با اثر افزایشی در حالت دفع باشد (۱۰). ییلدرم و همکاران (۲۰) بر اساس تجزیه و تحلیل گرافیکی برای

جدول ۱. برآورد شاخص‌های آماری و پارامترهای ژنتیکی صفات مورد مطالعه در تلاقی‌های دای آلل

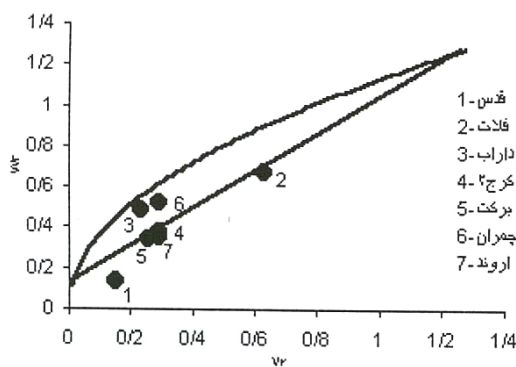
شاخص برداشت	عملکرد	عملکرد دانه	در پسته	بیولوژیک	دانه	وزن هزار	وزن دانه در	سنبله	وزن دانه در	تعداد دانه	تعداد سنبله	تعداد سنبله	سنبله	طول	طول برگ	طول	ارتفاع	پوسته	بوته	ارفع	روز ناستبته	پارامترها
۹/۰۸	۳۴/۸۱	۰/۵۴	۰/۰۰۲	۰/۰۶	۴۱/۰۵	۱/۴۸	۱/۱۹	۱۱/۰۴	۹۷/۹۹	۵/۲۲	D											
۱۶/۱۸	۱۴۹/۳۶	۱۳/۴۶	۰/۰۳	۰/۱۳	۱۲/۸۳	۰/۵۵	۰/۶۱	۴/۷۳	۴/۱۳	۳/۶۴	H1											
۱۲/۴۷	۱۳۷/۲۶	۱۵/۲۹	۰/۰۲	۰/۱۱	۱۹/۸۲	۰/۳۱	۰/۴۲	۲/۷۶	۱۰/۳۷	۲/۴۱	H2											
۴/۰۸	۳۵/۶۵	-۲/۱۳	-۰/۰۰۰۴	-۰/۰۲	-۲۲/۸۵	۰/۶۴	۰/۷۹	۸/۳۲	-۲/۵۰	۳/۳۸	F											
۳/۳۶	۱۷/۱۶	۴۵/۱۱	۰/۰۳	۰/۲۲	-۵/۰۲	-۰/۱۱	۰/۲۹	-۰/۴۸	۴۹/۱۵	-۰/۳۶	h2											
۳/۷۱	۱۲/۱	-۱/۸۳	۰/۰۱	۰/۰۲	-۶/۹۹	۰/۲۴	۰/۱۹	۱/۹۷	-۶/۲۴	۱/۲۳	H1-H2											
۰/۱۹	۰/۲۳	۰/۲۸	۰/۱۷	۰/۲۱	۰/۳۹	۰/۱۴	۰/۱۷	۰/۱۵	۰/۶۳	۰/۱۶	H2/4H1											
۱/۳۳	۲/۰۷	۵	۳/۷۲	۱/۴۲	۰/۵۶	۰/۶۱	۰/۷۱	۰/۶۵	۰/۲۱	۰/۸۳	(H1/D)½											
۱/۴	۱/۶۶	۰/۲۳	۰/۹۴	۰/۸	۰/۳۴	۲/۱	۲/۷۴	۳/۷۱	۰/۸۸	۲/۲۶	$\frac{[(4DH1)½+F]}{[(4DH1)½-F]}$											
۱/۱	۴/۹۹	=	۶	۸	=	=	۲/۷۶	=	۱۸/۹۴	=	4h2/H2											
-۰/۰۴	-۰/۰۶	۰/۱۷	۰/۷۹	-۰/۶۸	۰/۱۳	۱/۴۸	-۲/۵۹	۰/۱۱	-۰/۱۶	-۰/۷۲	$r(Yr.Wr+Vr)$											
۰/۶۳	۰/۹۸	۰/۴۸	۰/۹۹	۰/۸۷	۰/۵۹	۰/۷۳	۰/۸۰	-۰/۷۱	۰/۶۸	۰/۷۱	قابلیت توارث عمومی											
۰/۳۷	۰/۱۲	۰/۰۴	۰/۵۱	۰/۵۸	۰/۵۱	۰/۶۴	۰/۵۹	۰/۵۵	۰/۶۴	۰/۵۱	قابلیت توارث خصوصی											

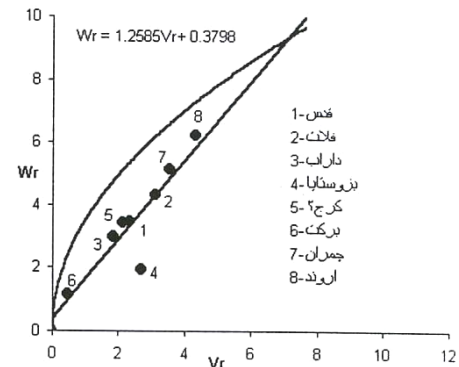
شکل ۲. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت ارتفاع بوته برای تلاقی‌های دای آلل گندم

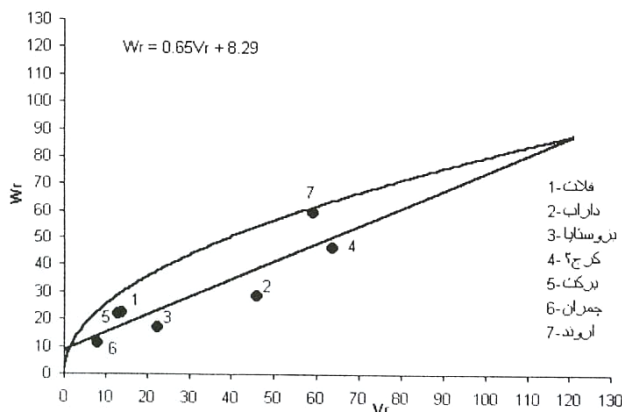
شکل ۱. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت روز تا سنبله‌دهی برای تلاقی‌های دای آلل گندم

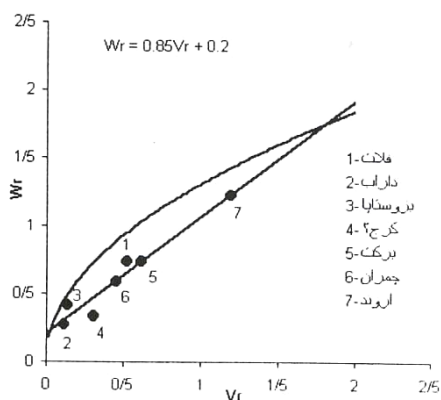
شکل ۴. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت طول سنبله برای تلاقی‌های دای آلل گندم

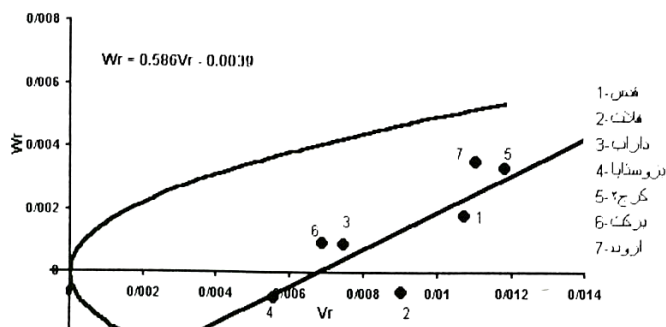
شکل ۳. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت طول برگ پرچم برای تلاقی‌های دای آلل گندم

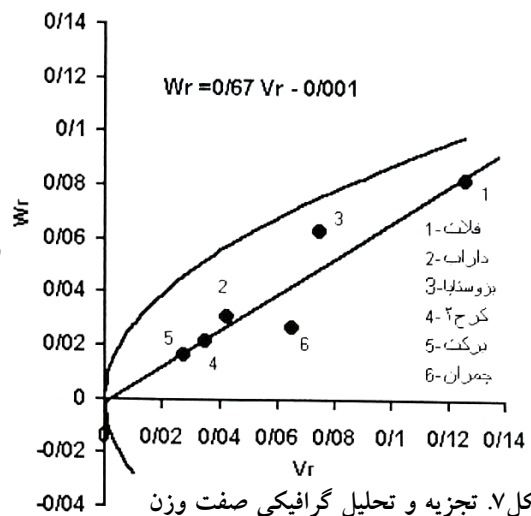
شکل ۶. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت تعداد دانه در سنبله برای تلاقی‌های گندم

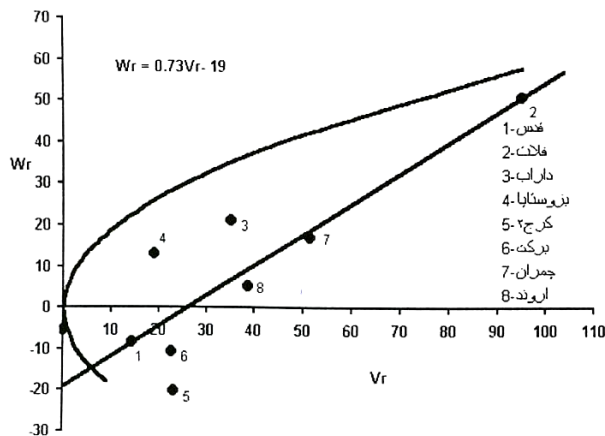
شکل ۵. تجزیه و تحلیل گرافیکی تعداد سنبل‌چه در سنبله برای تلاقی‌های دای آلل گندم

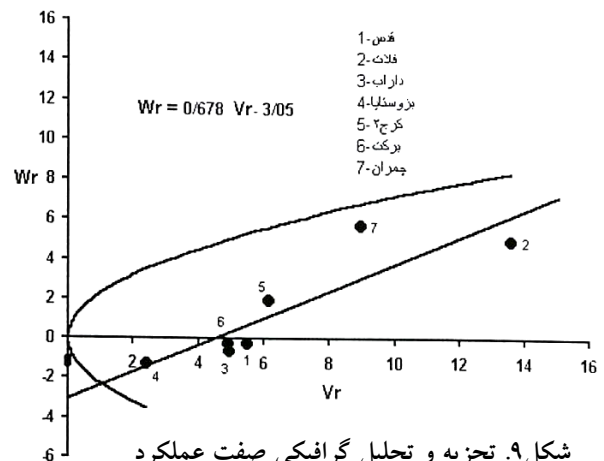
شکل ۸. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت وزن هزار دانه در سنبله برای تلاقی‌های دای آلل گندم

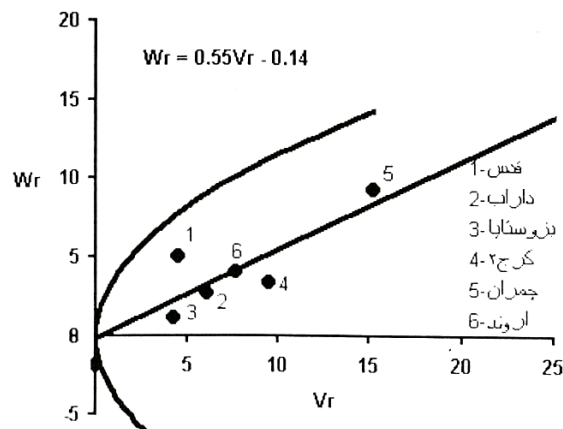
شکل ۷. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت وزن دانه در سنبله برای تلاقی‌های دای آلل گندم

شکل ۱۰. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت عملکرد بیولوژیک تلاقی‌های دای آلل گندم

شکل ۹. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت عملکرد بوته تلاقی‌های دای آلل گندم

شکل ۱۱. تجزیه و تحلیل گرافیکی صفت شاخص برداشت برای تلاقی‌های دای آلل گندم

نخواهد بود و انتخاب غیر مستقیم با استفاده از صفاتی که دارای وراثت پذیری بالا و هم‌چنین هم‌بستگی خوبی با عملکرد دارند می‌تواند مؤثر باشد. لاریک و ویرک (۱۶) و هم‌چنین کرباسی (۶) نیز به نتیجه مشابه برای صفت عملکرد دانه در بوته دست یافته‌اند. صفات تعداد سنبلچه در سنبله و وزن دانه در سنبله هم‌بستگی‌های ژنتیکی (جدول ۵) بالایی با عملکرد داشتند (به ترتیب $r = 0.55^{**}$ و $r = 0.76^{**}$) و دارای وراثت پذیری خصوصی ۶۴ و ۵۸ درصد بودند، بنابراین برنامه‌ریزی برای انتخاب غیر مستقیم عملکرد با استفاده از این صفات می‌تواند موفقیت آمیز باشد.

اروند، برای طول سنبله ارقام قدس و فلات، برای تعداد سنبلچه در سنبله ارقام داراب و اروند، برای تعداد دانه در سنبله ارقام چمران و کرج ۲، برای وزن دانه در سنبله ارقام برکت و فلات، برای وزن هزار دانه ارقام بزوستایا و کرج ۲، برای عملکرد دانه در بوته ارقام بزوستایا و فلات، برای عملکرد بیولوژیک ارقام کرج ۲ و فلات و برای شاخص برداشت ارقام بزوستایا و چمران به ترتیب نزدیک‌ترین و دورترین والد به محل برخورد خط رگرسیون با محور Wt بودند.

به طور کلی بر اساس نتایج به دست آمده از این مطالعه، عملکرد دانه در بوته بیشتر توسط آثار غیر افزایشی ژن‌ها کنترل می‌شود و دارای وراثت پذیری خصوصی (۴ درصد) بسیار کمی می‌باشد (جدول ۶). بنابراین انتخاب مستقیم برای عملکرد موفق

منابع مورد استفاده

۱. بیگی، ا. ۱۳۶۸. بررسی میزان ترکیب پذیری و هتروزیس در یک تلاقی دای آلل در گندم نان. پایان نامه کارشناسی ارشد اصلاح نباتات، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران.
۲. رضائی، ع. ۱۳۷۴. شاخص برداشت و سرعت رشد نسبی به عنوان معیارهای انتخاب در برنامه‌های اصلاحی گندم. علوم کشاورزی ایران ۳۶: ۹-۲۱.
۳. رضائی، ع.، و. ر. امیری. ۱۳۷۷. لزوم توجه به مفروضات مدل ژنتیکی تجزیه دای آلل. علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی (۱۰): ۴۵-۶۳.
۴. فوقی، ب. ۱۳۷۱. بررسی ترکیب پذیری و آنالیز ژنتیکی صفات مهم زراعی گندم در تلاقی دای آلل. پایان نامه کارشناسی ارشد اصلاح نباتات، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
۵. قندی، ا. ۱۳۷۳. بررسی قابلیت ترکیب پذیری و دیگر خصوصیات ژنتیکی ارقام گندم ایرانی از نظر صفات مورد توجه، به روش دای آلل. پایان نامه کارشناسی ارشد اصلاح نباتات، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران.
۶. کرباسی، ب. ۱۳۶۷. برآورد قدرت‌های ترکیب پذیری، پارامترهای ژنتیکی و قابلیت‌های توارث پروتئین و عملکرد دانه و خصوصیات مرتبط با آنها در گندم پاییزه. پایان نامه کارشناسی ارشد اصلاح نباتات، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.
7. Adams, M. W. 1977. Basis of yield component compensation in crop plants with special reference to the field beans (*Phaseolus vulgaris*). *Crop. Sci.* 7: 505-510.
8. Budak, N., M. B. Yildirim. 2000. Inheritance of grain yield and protein content in 8×8 diallel cross population of barley. *Turk. J. Field crops.* 5:12-15.
9. Cristie, B. R. and V. I. Shattuk. 1992. The diallel cross: design, analysis and use for plant breeders. *Plant Breed. Rev.* 9:9-36.
10. Falconer, D. S. and T. F. C Mackay. 1996. *Introduction to Quantitative Genetics.* Longman, London.
11. Fonseca, S. 1968. Yield components heritability and interrelationship in winter wheat. *Crop Sci.* 8:614-617.
12. Grafius, J. E. 1978. Multiple characters and correlated response. *Crop Sci.* 18:931-934.
13. Griffing, B. 1956. A generalized treatment of the use of diallel crosses in quantitative inheritance. *Heredity* 10:31-50.
14. Griffing, B. 1956. Concept of general and specific combining ability in relation to diallel crossing Systems. *Aust. J. Biol. Sci.* 9:463-493.

15. Jinks, J. L. and B. I. Hayman. 1953. The analysis of diallel crosses. *Maize Genet. Coop. Newslet.* 27: (1) 48-54.
16. Larik, A. S., P. S. Virk. 1983. Diallel analysis over environments in wheat-plant characters and harvest index. *Indian. J. Genet.* 43:21-27.
17. Mather, K., and J. L. Jinks. 1982. *Biometrical Genetics.* Chapman and Hall, London.
18. Thorne, G. N. 1965. Photosynthesis of ears and flag leaves of wheat and barley. *Ann. Bot.* 29:317-329.
19. Walton, H. S. U. 1971. Relationship between yield and its components and structure above the flag node in spring wheat. *Crop Sci.* 11:216-220.
20. Yildirim, M. B., N. Budak and Y. Arshad. 1995. Inheritance of harvest index in a 6×6 diallel cross population of bread wheat. *Cereal Res. Commun.* 23(1-2): 45-48.